

Eutanazija ir padėjimas nusižudyti / teisė į mirtį ir baudžiamoji atsakomybė

Eglė Razmaitytė, Viktorija Grigūnaitė

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

3 kurso studentės

Saulėtekio al. 9 – I rūmai, 10222 Vilnius

El. paštas: egle.razmaite@tf.stud.vu.lt, viktorija.grigunaite@tf.stud.vu.lt

Mokslinio straipsnio akademinė kuratorė: asist. dr. Laura Šivickaitė-Moldarienė

El. paštas: laura.sivickaite@tf.vu.lt

Santrauka: Straipsnio tikslas – išanalizuoti eutanazijos, kaip teisės į mirtį, ir baudžiamosios atsakomybės už padėjimą nusižudyti, kaip teisės į mirtį uždraudimo, dermę. Straipsnyje analizuojamas eutanazijos reglamentavimas ir paplitimas pasaulyje, jos įtvirtinimo Lietuvoje galimybė, šio instituto atitiktis pamatiniais konstituciniams principams, etikai ir religijai. Taip pat skiriamas dėmesys padėjimo nusižudyti nusikaltimui, atskleidžiant jo teisinę prigimtį, analizuojant sudėties ypatumus, taikymo problemas ir santykį su eutanazijos institutu.

Reikšminiai žodžiai: eutanazija, teisė į gyvybę, teisė į mirtį, teisė į orumą, baudžiamoji atsakomybė.

Summary: The purpose of this article is to analyze the compatibility of euthanasia, as the right to die, and criminal liability for assisting suicide, as the prohibition of the right to die. The article analyzes the regulation and prevalence of euthanasia around the world, the possibility of its establishment in Lithuania, and the compliance of this institution with fundamental constitutional principles, ethics, and religion. It also focuses on the crime of assisting suicide, revealing its legal nature, analyzing its specific features, problems of application, and relationship with institution of euthanasia.

Keywords: euthanasia, right to life, right to death, right to dignity, criminal liability.

Įvadas

Straipsnio aktualumas. Kiekvienas naujas teisinio reguliavimo klausimas pirmausia yra vertinamas Lietuvos Respublikos Konstitucijos reguliavimo rėmuose. Antai Konstitucijos 19 straipsnyje nurodyta, kad žmogaus teisę į gyvybę saugo įsta-

tymas¹. Tai suponuoja valstybės pareigą užtikrinti, kad teisė į gyvybę būtų gerbiama ir saugoma. Niekas negali gyvybės savavališkai atimti, o tais atvejais, kai asmens gyvybei kyla reali grėsmė, atsiranda pareiga bet kokiomis teisėtomis priemonėmis ją išsaugoti. Tačiau šalia pastarosios teisės egzistuoja ir kita, ne mažiau svarbi teisė, tai žmogaus teisė į orumą, įtvirtinta Konstitucijos 21 straipsnyje².

Orumas yra neatsiejama asmens teisė, kuri yra susijusi su vidiniu savęs vertinimu. Orus yra žmogus, kuris vadovaudamasis savo įsitikinimais bei vertybėmis, geba priimti sprendimus ir pasirinkti savo elgesio variantą. Sistemiskai aiškinant žmogaus teisę į gyvybę kartu su teise į orumą, galima daryti išvadą, kad žmogus turi teisę gyventi orų gyvenimą. Tačiau kyla klausimas, ar orumas dingsta kartu su gyvybe, ar žmogaus teisė į orumą apima ne tik teisę gyventi orų gyvenimą, bet ir teisę oriai mirti? Eutanazijos įteisinimas Lietuvoje būtų kompliktuotas, sisteminis ir ilgas procesas, tačiau pati idėja yra verta dėmesio. Tinkamas šio klausimo reguliavimas leistų suderinti žmogaus teisę į orumą su valstybės pareiga saugoti gyvybę, aiškiai apibrėžtų medicininės ir teisines eutanazijos taikymo sąlygas, sumažintų piktnaudžiavimo riziką.

Straipsnio tikslas. Išanalizuoti eutanazijos, kaip teisės į mirtį instituto, ir baudžiamosios atsakomybės už padėjimą nusižudyti, kaip teisės į mirtį uždraudimo, dermę.

Darbo uždaviniai:

- Išanalizuoti eutanazijos – kaip teisės į mirtį – sampratą ir jos santykį su teise į orumą.
- Ištirti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 134 straipsnyje nurodyto nusikaltimo – padėjimo nusižudyti – reguliavimą Lietuvoje ir kitose valstybėse, atriboti šį institutą nuo eutanazijos.
- Įvertinti eutanazijos įteisinimo galimybę Lietuvos Respublikoje, atsižvelgiant į vėraujančius etinius, religinius ir moralinius požiūrius.

Šio darbo objektas. Eutanazijos ir padėjimo nusižudyti institutų turinys ir santykis.

Tyrimo metodai. Istoriniu metodu siekta atskleisti eutanazijos idėjos raidą, išanalizuoti buvusių įstatymo projektus ir išnagrinėti padėjimo nusižudyti institutą. Sisteminis ir analizės metodai taikyti nagrinėjant Lietuvos ir užsienio autorių požiūrį į eutanaziją, užsienio teismų praktiką bei legalizavimo argumentus. Lyginamuoju metodu lyginama skirtinga šalių praktika tarpusavyje, taip siekiant nustatyti gerosios praktikos pavyzdžius.

Literatūros šaltiniai. Rašant straipsnį, analizuotos įvairios Lietuvos ir užsienio autorių publikacijos, pavyzdžiui, A. Baranskaitės ir J. Prapiesčio „Eutanazija ir bau-

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija. Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume. *Valstybės žinios*, 1992, 33-1014.

² Lietuvos Respublikos Konstitucija. Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume. *Valstybės žinios*, 1992, 33-1014.

džiamoji atsakomybė“, K. Annadurai, R. Danasekaran, G. Mani „Euthanasia: right to die with dignity“. Nagrinėti Lietuvos Respublikos norminiai teisiniai aktai, Europos Žmogaus Teisių Teismo ir užsienio valstybių jurisprudencija.

Eutanazijos samprata

Eutanazija – tai tarsi paciento mirties paspartinimas, siekiant išvengti tolesnių kančių³. Tokios šalys kaip Belgija, Kanada, Ispanija jau legalizavo šį institutą ir suteikė teisę asmenims oriai užbaigti savo gyvenimą. Neseniai jų pavyzdžiu pasekė ir Urugvajus, įteisinęs savižudybę su pagalba piliečiams, sergantiems nepagydoma liga⁴. Šios tendencijos rodo besikeičiančias šalių nuostatas į žmogaus gyvybės ir orumo klausimus.

Pasak V. Žukaitės, eutanazija senovės Graikijoje reiškė ramią, lengvą mirtį arba garbingą žūtį kare. Iki pat XIX a. pabaigos ši sąvoka reiškė palydėjimą mirtin, t. y. slaugos priemones, nuskausminimą, buvimą kartu su ligoniu, ir tik nuo XIX a. pabaigos atsirado šiuolaikinė eutanazijos samprata – paciento nužudymas jo paties pageidavimu⁵. Eutanazijos sąvoka pirmą kartą aiškiai pavartota tik XVI a., kai F. Bacon pristatė idėją apie „malonią“ mirtį. Iš esmės filosofas pateikė pirmąją organizuotos eutanazijos sistemos idėją, pagal kurią tie, kurie kenčia nuo skausmingų ir beviltiškų ligų, yra padedami ir skatinami magistratų bei kunigų komisijos priimti savalaikę ir „malonią“ mirtį. Autorius kritiškai vertino gydytojų siekį išsaugoti gyvybę bet kokia kaina⁶. Pasak R. Dworkin, kiekvienas, kuris ketina rimtai traktuoti žmogaus teisės ir laisvės, turi priimti nors ir miglotą, bet galingą žmogaus orumo idėją⁷.

Eutanazijos kilmės teorija taip pat yra siejama su Hipokrato priesaika. Hipokratas (apie 460–apie 370 pr. Kr.) – žymiausias Antikinės Graikijos gydytojas, dar vadinamas „medicinos tėvu“, bene labiausiai žinomas dėl jo vardu pavadintos priesaikos. Jis teigė, kad gydytojas težinantis tik mediciną, medicinos nežino⁸. Hipokrato priesaiko-

³ ANNADURAI Kalaivani, DANASEKARAN Raja, MANI Geetha (2014). Euthanasia: right to die with dignity. *Journal of Family Medicine and Primary Care*, 3(4), 477 [interaktyvus]. <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC4311376/>.

⁴ Uruguay law on Dignified Death; Euthanasia (2025). No. 20431 [interaktyvus]. <https://www.impo.com.uy/bases/leyes/20431-2025>.

⁵ ŽUKAITĖ, Viltė (2013–03–27). Eutanazija: noras numirti ar pagalbos šauksmas? [interaktyvus]. <https://www.bernardinai.lt/2013-03-27-vilte-zukaite-eutanazija-noras-numirti-ar-pagalbos-sauksmas/>.

⁶ FATTORI, Marta (2016). Prolongatio Vitae and Euthanasia in Francis Bacon. Iš: GIGLIONI, Guido, A.T. LANCASTER, James, CORNEANU, Sorana, JALOBANU, Dana (ed.) (2016). *Francis Bacon on Motion and Power*. Springer, 125.

⁷ DWORKIN, Ronald (1977). *Taking Rights Seriously*. United States: Harvard University Press, 198.

⁸ ŠIVICKAITĖ–MOLDARIENĖ, Laura (2024). *Teismo eksperto mokslinės-praktinės ir procesinės kompetencijos vertinimo ypatumai ir pasekmės teisingam teismo sprendimui*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė, Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

je teigiama, kad gydytojo pagrindinė prievolė – saugoti žmogaus gyvybę ir jos neliečiamumą nuo pat pradėjimo iki natūralios mirties, vengiant tyrimo ir gydymo metodų, žalingų žmogaus gyvybei ir sveikatai. Priesaika reikšminga tuo, kad Hipokratas profesionalumą ir mokslinį požiūrį susiejo su etiškai atsakingos veiklos reikalavimais. Tai vienas iš pirminių šaltinių, kurie pabrėžia, jog gydytojo pareiga neapsiriboja vien tik paciento gyvybės išsaugojimu, bet apima ir atsakomybę už kančių mažinimą gydymo procese⁹.

Taigi eutanazijos tikslas yra palengvinti žmogaus kančią ir užtikrinti orią mirtį. Žmonės, palaikantys savanoriškąją eutanaziją, teigia, kad asmuo turi atitikti eutanazijos sąlygas ir ji gali būti taikoma tik tam tikromis, aiškiomis situacijomis. Visų pirma, asmuo serga nepagydoma liga, antra, egzistuoja mažai tikimybių, kad bus išrasti gydymo metodai, kurie atneš naudą likusiam jo gyvenimui. Taip pat nustatoma, kad asmuo kenčia nepakeliamą skausmą, yra pateikęs savanorišką prašymą numirti. Ir paskutinė sąlyga – jis be pagalbos negali nutraukti savo gyvenimo¹⁰. Apibendrinant išvardintas sąlygas galima sakyti, kad asmuo siekia nutraukti savo gyvenimą, nes jis sukelia jam daug skausmo, nebėra teigiamų perspektyvų išgyti ir asmuo nori, kad jo gyvenimas būtų orus, apimant ir pasitraukimą iš jo. Tačiau svarbu pabrėžti, kad eutanazija skirstoma į rūšis pagal skirtingus kriterijus. Visų pirma, eutanazija skirstoma pagal veikimo pobūdį į aktyviąją ir pasyviąją, pagal paciento valią – savanorišką, nesavanorišką ir priverstinę¹¹. Prieš tai minėtos sąlygos autorių naudojamos kalbant apie savanoriškąją eutanaziją.

Esminis skirtumas, leidžiantis atriboti aktyviąją eutanaziją nuo pasyviosios, atskleidžia per veikos objektyviąją pusę. Aktyvi eutanazija reiškia, kad paciento mirtis buvo sukelta aktyviais gydytojo veiksmais, pavyzdžiui, suleidžiant tam tikrus medikamentus. Ši forma kelia daugiausiai visuomenės diskusijų, nes prieštarauja ir tiesiogiai pažeidžia medicinoje vartojamą principą „nekenk“. Taip pat yra išskiriamos dvi aktyviosios eutanazijos formos, kurios priklauso nuo naudojamos technikos. Pirmoji, greita mirtis, kai paciento gyvybė nutrūksta per itin trumpą laiką, 5-30 minučių, ir antroji, kurios metu laikas prailgėja iki kelių valandų¹². Tam tikra prasme aktyviąją eutanaziją galime lyginti su mirties bausme, kuri įvykdoma suleidžiant mirtinus vaistus.

⁹ ČIURLIONIS, Jonas (2021). Herakleitas ir Hipokratas: elementų paradigma. *Problemos*, 100, 52 [interaktyvus]. <https://www.journals.vu.lt/problemos/en/article/view/24898/24153>.

¹⁰ YOUNG, Robert (2024). Voluntary Euthanasia. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* [interaktyvus]. <https://plato.stanford.edu/archives/spr2024/entries/euthanasia-voluntary/#FiveCondOfEuthProNeceForCandForVoluEuth>.

¹¹ ČEKANAUSKAITĖ, Asta (2023–08–29). Eutanazija ir savizudybė su pagalba [interaktyvus]. <https://bioetika.lrv.lt/lt/bioetikos-problemos/eutanazija-ir-savizudybe-su-pagalba/>.

¹² VAN DER MEER, Cor (1988). Euthanasia: A Definition and Ethical Conditions. *Journal of Palliative Care*, 4, 103.

Pasyvi eutanazija nurodo gydytojo susilaikymą nuo tam tikrų veiksmų, kuris tampa paciento mirties priežastimi, pavyzdžiui medikamentų neskrymas, chirurginės operacijos neatlikimas, kitaip vadinami gydymo netaikymu ar nutraukimo atvejais¹³. Svarbu akcentuoti, kad pasyvios eutanazijos atveju neatliekamas gydymas turi turėti aiškų tikslą nutraukti paciento gyvenimą.

Eutanazija dar skirstoma į savanorišką ir nesavanorišką. Čia svarbus žmogaus valios aspektas ir jos pareiškimas. Nesavanoriškos eutanazijos atveju pacientas neišreiškia valios nutraukti savo gyvenimą, tai už jį padaro kiti asmenys, artimieji ar gydytojai, vadovaudamiesi paciento gerove ir medicininėmis prognozėmis. Lietuvos bioetikos komitetas teigia, kad „nesavanoriška eutanazija vadinama tuomet, kai pacientas negali pats apsispręsti, t. y. numarinamas jau netekęs sąmonės (ir tokio pageidavimo neišreiškęs būdamas sąmoningas) arba nekompetentingas pacientas“¹⁴. Taigi, esminis skirtumas yra paciento negalėjimas apsispręsti. Jeigu pacientas sąmoningas ir sugeba išreikšti savo apsisprendimą, nustatoma, kad jis yra visiškai veiksnus, atliekama savanoriška eutanazija. Siekiant pilnaverčio paciento apsisprendimo, jam turi būti suteikiama visa reikalinga informacija apie ligą, gydymo perspektyvas, taip pat pacientas turi suvokti visą informaciją, draudžiamos visos prievartos priemonės. Būtent ši forma naudojama šalyse, kuriose legalizuota eutanazija, antai, Nyderlanduose, Belgijoje, Kanadoje.

Priverstinė eutanazija yra atlieka tiek asmeniui, kuris negalėjo, t. y. buvo nekompetentingas išreikšti savo valią, tiek asmeniui, kuris nesutiko su eutanazijos įvykdymu¹⁵. Laikytina, kad toks asmens gyvybės atėmimas, prieš jo valią yra amoralus, prieštaraujantis tiek teisės, tiek moralės normoms ir laikytinas nužudymu, už kuri kyla baudžiamoji atsakomybė.

Eutanazijos idėją jau ne vieną kartą bandyta įtvirtinti Lietuvos teisės sistemoje, tačiau nesėkmingai. 2012 m. įregistruotas įstatymo projektas dėl eutanazijos¹⁶. Projekte buvo numatyta, kokiomis sąlygomis eutanazija galėtų būti taikoma. 2014 m. buvo pakartotinai pateiktas įstatymo projektas, o 2015 m. buvo pakoreguotas projektas ir vėl iškelta eutanazijos idėja¹⁷. Projekte numatyti du atvejai, kada galima eutanazija:

¹³ ČEKANAUSKAITĖ, Asta (2023–08–29). Eutanazija ir savižudybė su pagalba [interaktyvus]. <https://bioetika.lrv.lt/lt/bioetikos-problemos/eutanazija-ir-savizudybe-su-pagalba/>.

¹⁴ ČEKANAUSKAITĖ, Asta (2023–08–29). Eutanazija ir savižudybė su pagalba [interaktyvus]. <https://bioetika.lrv.lt/lt/bioetikos-problemos/eutanazija-ir-savizudybe-su-pagalba/>.

¹⁵ NARBEOVAS, Andrius (2008). Eutanazijos terminų vartojimo bioetikoje bei teisėje problema Lietuvoje. Jurisprudencija, 12 (114), 31 [interaktyvus]. file:///C:/Users/HP/Downloads/%23%-23common.file.namingPattern%23%23%20(27).pdf.

¹⁶ Lietuvos Respublikos eutanazijos įstatymo projektas Nr. XIP-4142 (2012–03–02) [interaktyvus]. seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/TAIS.419180?positionInSearchResults=2&searchModelUUID=a-050bffc-a2f4-4e57-bd6b-f2e8984765a7.

¹⁷ Lietuvos Respublikos eutanazijos įstatymo projektas. Nr. XIIP-2071 (2014–08–12) [interaktyvus]. seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/e03fae30220811e4988dd8c7447f8ac5?positionInSearchResults=1&searchModelUUID=42bcfc9b-ec84-44aa-8adb-63eb268b0aff.

kai pacientas sąmoningas, tačiau patiria nuolatinės ir nepakeliamos fizinės, dvasinės kančias, arba kai pacientas nesąmoningas, bet nėra pagrindo manyti, kad ateityje jis taps sąmoningas.

Nyderlandai yra pirmoji valstybė pasaulyje, 2002 m. legalizavusi eutanaziją. Nyderlanduose 2024 m. užfiksuota apie 10 tūkstančių eutanazijos atvejų¹⁸. Iš pateiktos statistikos matyti, kad šalyje šis institutas populiarėja ir yra priimtinas asmenims, kurie serga sunkiomis, nepagydomomis onkologinėmis ligomis. Išleistame teisės akte įteisinama savanoriška eutanazija, taip pat ir padėjimas nusižudyti¹⁹. Šiame akte tiksliai nustatomos procedūros ir reikalavimai, kurių privaloma laikytis gydytojams, praktikuojantiems eutanaziją. Eutanazija Nyderlanduose yra tiksliai reguliuojama, nustatomos aiškos sąlygos, kurių reikia laikytis tiek pacientui, tiek asmeniui atliekančiam šios veiksmus.

2016 m. savanorišką eutanaziją įteisino ir Kanada, dar kitaip vadinama Medical Assistance in Dying (MAID), apimanti tiek eutanaziją, tiek ir pagalbą nusižudant. Šalies požiūris į šį institutą pasikeitė kai Kanados Aukščiausiasis teismas byloje *Carter v. Canada* nustatė, kad uždraudžiant pagalbą nusižudant, pažeidžiamos žmogaus laisvės ir teisės, nepagrįstai riboja asmens teisę oriai numirti²⁰. Tai lėmė medicininės pagalbos mirštant įteisinimą visoje Kanadoje, nustatant griežtas sąlygas²¹. Šiuo įstatymu sveikatos priežiūros specialistai atleidžiami nuo baudžiamosios atsakomybės už žmogaus nužudymą, jei padedama asmeniui nusižudyti. Svarbu paminėti, kad kol kas Kanadoje eutanazija leistina tik sergant nepagydoma liga, tačiau daug kritikos susilaukia numatomas įstatymo pakeitimas 2027 m., kuriuo siekiama įteisinti eutanaziją ir tokiais atvejais, kai asmuo serga psichine liga, pavyzdžiui depresija ar asmenybės sutrikimu²².

Taigi, apibendrinat galima teigti, kad eutanazija išlieka aktuali klausimu. Vis daugiau valstybių ją legalizuoja, pabrėždamos teisę į orią mirtį, tuo tarpu Lietuvoje buvo tik du nesėkmingi įstatymo projektai. Kitų šalių patirtis rodo, kad eutanazija gali būti saugiai reglamentuota, nustatant aiškias sąlygas ir procedūras. Visgi, svarbu pabrėžti,

¹⁸ REGIONAL EUTHANASIA REVIEW COMMITTEES (2025). *Annual Report 2024*. [interaktyvus]. <https://www.euthanasiecommissie.nl/site/binaries/site-content/collections/documents/2024/03/24/index/rte-annual-report-2024.pdf>.

¹⁹ Dutch law of Termination of life on request and assisted suicide. 2000– 2001, 26 691, no 137 [interaktyvus]. <https://wfrtds.org/dutch-law-on-termination-of-life-on-request-and-assisted-suicide-complete-text>.

²⁰ Kanados Aukščiausiojo teismo 2015 m. vasario 6 d. sprendimas byloje *Carter prieš Kanadą* Nr. 35591.

²¹ The criminal code of Canada. R.S.C., 1985, c. C-46 [interaktyvus]. <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-46/FullText.html>.

²² GOVERNMENT OF CANADA (2024–02–01). The Government of Canada introduces legislation to delay medical Assistance in Dying expansion by 3 years [interaktyvus]. <https://www.canada.ca/en/health-canada/news/2024/02/the-government-of-canada-introduces-legislation-to-delay-medical-assistance-in-dying-expansion-by-3-years.html>.

kad tik savanoriška eutanazija laikoma etiškai pateisinama, o vieningos nuomonės dėl jos veikimo pobūdžio, aktyvios ar pasyvios, nėra.

Padėjimas nusižudyti

Eutanazija ir padėjimas nusižudyti dažnai tapatinami, o visuomenėje kartais laikomi sinonimais. Nors šie du institutai turi tam tikrų panašumų, jų negalima tapatinti. Nagrinėjant eutanazijos legalizavimo galimybes, itin svarbu ją aiškiai atriboti nuo panašių veiksmų. Todėl būtina detaliai įsigilinti į BK 134 straipsnį, kuriame reglamentuojama atsakomybė už padėjimą nusižudyti.

BK 134 straipsnyje numatyta baudžiamoji atsakomybė tam, kas beviltiškai sergančio žmogaus prašymu padėjo jam nusižudyti²³. Pabrėžtina, kad už savižudybę BK nėra numatyta atsakomybė, todėl asmuo, pasirinkęs pats sau atimti gyvybę, nepadarо nusikalstamos veikos. A. Baranskaitės ir J. Prapiesčio teigimu, BK 134 straipsnis de facto kriminalizavo iki tol teisėtos pasyviosios savanoriškos eutanazijos atvejus. Autoriai nurodo, kad toks teisinis reglamentavimas sumažina tiek aktyviosios, tiek pasyviosios eutanazijos legalizavimo galimybes Lietuvoje, nes kiekvienam asmeniui, padėjusiam beviltiškai sergančiam ligoniui pasitraukti iš gyvenimo, turi būti inkriminuojamas BK 134 straipsnis²⁴.

Siekiant tinkamai suprasti ir kvalifikuoti šią veiką derėtų išanalizuoti šios nusikalstamos veikos sudėtį. Veikos objektas – kito asmens gyvybė, svarbu pabrėžti, kad norint veiką kvalifikuoti pagal šį straipsnį, gyvybė turi būti beviltiškai sergančio asmens. Nukentėjusiuoju laikomas beviltiškai sergantis asmuo, asmuo kuriam diagnozuota mirtina ar kita nepagydoma liga, kuris dėl ligos prašo padėti jam nusižudyti, pats negalintis to padaryti²⁵. Kaip jau aptarta, beviltiškai sergančiu laikomas asmuo, sergantis mirtina ar kita nepagydoma liga, dėl kurios patiriamos didelės fizinės, psichologinės kančios. Objektvyvioji pusė pasireiškia suteikiama pagalba, kuri gali būti tiek intelektualine, tiek fizine. Intelektualus padėjimas reiškia, kad asmeniui buvo suteikti patarimai, kokiomis priemonėmis naudotis ar koku būdu, kaip tai padaryti. Fizinis padėjimas – priemonių parūpinimas, aplinkos ar sąlygų sudarymas, kurios palengvintų savižudybės įvykdymą.

Nusikalstamos veikos subjektas gali būti pakaltinamas fizinis asmuo nuo šešiolikos metų, kuris atlieka veiksmus, padėsiančius asmeniui nusižudyti. Subjektų ratas nėra

²³ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. 2000 m. rugsėjo 26 d. Nr. VIII–1968. *Valstybės žinios*, 2000, 89–2741.

²⁴ BARANSKAITĖ, Agnė, PRAPIESTIS, Jonas (2004). Eutanazija ir baudžiamoji atsakomybė. *Sveikatos mokslai*, 3, 4 [interaktyvus]. <https://etalpykla.lituanistika.lt/object/LT-LDB 0001:J.04~2004~1367154549082/J.04~2004~1367154549082.pdf>.

²⁵ PRAPIESTIS, JONAS (sud.) (2009). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras, II tomas*. Vilnius: Registrų centras, 130.

apibrėžiamas, taigi, juo gali būti artimieji, šeimos nariai, gydytojai ar pašaliniai asmenys. Subjektyvioji pusė pasireiškia tik tiesiogine tyčia, padedantis asmuo turi suvokti, kad jo veiksmai nukreipti padėti nusižudyti beviltiškai sergančiam asmeniui jo prašymu ir siekiama padarinių, gyvybės atėmimo²⁶. Tokia tyčia nurodo valios sąmoningumą ir kryptingumą. Nusikaltimas pasireiškia beviltiško asmens prašymu padėti jam nusižudyti, esminis požymis, aiškus asmens prašymas. Padedantis asmuo tiesiogiai veiksmų, kurie galėtų būti traktuojami kaip nužudymas, neatlieka, gyvybė atimama ne per padedantįjį asmenį, o paties sergančiojo asmens rankomis, pasinaudojus suteikta pagalba.

Lietuvoje, remiantis nusikalstamų veikų žinybinio registro duomenimis, nuo 2015 metų sausio 1 d. iki 2025 metų sausio 1 d. nebuvo užregistruotas nei vienas pradėtas ikiteisminis tyrimas dėl BK 134 straipsnio, atitinkamai nei vienam asmeniui per šį dešimties metų laikotarpį straipsnis nebuvo inkriminuotas²⁷. Be to, BK 134 straipsnio turinys nuo 2003 m. iš esmės nebuvo keičiamas. Atlikti keli pakeitimai buvo susiję tik su sankcijos tobulinimu. Todėl galima daryti prielaidą, kad įstatymų leidėjas šiam straipsniui skyrė santykinai nedaug dėmesio²⁸.

Išanalizavus šios veikos sudėtį matyti esminiai skirtumai lyginant ją su eutanazija. Eutanazija pasireiškia gydytojo aktyviu ar pasyviu veikimu, kuris lemia paciento mirtį, o padėjimas nusižudyti – kitų asmenų intelektualinė ar fizinė pagalba, leidžiančia pačiam pacientui atlikti mirtiną veiksmą. Skiriasi ir nusikalstamos veikos subjektas, padėjimo nusižudyti atveju subjektų ratas yra platesnis, juo gali būti ligonio artimieji, šeimos nariai, gydytojai ar pašaliniai asmenys, o eutanazijos – gydytojas, turintis galiojančią licenciją. Padėjimo nusižudyti atveju gyvybę atėmęs asmuo yra pats beviltiškai sergantis žmogus, kuris pasinaudoja suteikta pagalba, o eutanazijos – gydytojas, įgyvendinantis sergančiojo prašymą²⁹.

Svarbu pabrėžti, kad J. Nocius iškelia šios veikos kriminalizavimo problematiką. Jo teigimu, „padėjimo nusižudyti baudžiamumas, kol nelegalizuota eutanazija, yra juridiskai ydingas ir antihumaniškas“³⁰. Pažymima, kad šioje veikoje nėra tradiciškai suprantamo nukentėjusiojo, visgi, šis asmuo pats sąmoningai ir savanoriškai prašo jam atimti gyvybę ir tai yra padaroma jo valia. Tokiu atveju kyla dilema, ar galima laikyti asmenį nukentėjusiuoju, jeigu jis beviltiškai serga, patiria nepakeliamas kan-

²⁶ PRAPIESTIS, JONAS (sud.) (2009). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras, II tomas*. Vilnius: Registrų centras, 131.

²⁷ Nusikalstamumo ir ikiteisminių tyrimų statistika (2025–11–10) [interaktyvus]. https://www.ird.lt/lt/reports/view_item_datasourceid=11860&datasource=11240.

²⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. 2000 m. rugsėjo 26 d. Nr. VIII–1968. *Valstybės žinios*, 2000, 89–2741.

²⁹ LIESIS, Mantas (2008). *Eutanazija ir padėjimas nusižudyti: kriminalizavimo ir baudžiamosios atsakomybės problemos*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė. Vilniaus Universitetas. Vilnius.

³⁰ PRAPIESTIS, JONAS (sud.) (2009). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras, II tomas*. Vilnius: Registrų centras, 131.

čias, pats pasirenka poziciją, kad nebenori tęsti tokio slegiančio gyvenimo ir prašo pagalbos, nes pats nebegali atimti sau gyvybės. Kitas probleminis klausimas, kylantis nagrinėjant šią normą, susijęs būtent su prašančiojo valia. Ar galima taikyti BK 134 straipsnį, jei asmuo, kuris prašė padėti nusižudyti, nėra beviltiškai sergantis? Tokiu atveju formaliai nėra tenkinama viena iš būtinųjų sąlygų, kuri leistų taikyti šią normą.

Šveicarija, viena iš nedaugelio pasaulio valstybių, kurioje yra įteisintas padėjimas nusižudyti, buvo pirmoji įteisinusi tokią pagalbos formą. Svarbu pabrėžti, kad šalyje įteisinta pagalba nusižudant, o ne taip dažnai maišomas eutanazijos institutas. Šveicarijos BK 115 straipsnyje numatoma, kad asmuo, kuris iš savanaudiškų paskatų padeda kitam nusižudyti yra traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, tačiau, nesant savanaudiškomis paskatomis, baudžiamoji atsakomybė negali kilti³¹. Atsakomybės taikymas siejamas su subjektyviosios pusės požymiu, motyvu. Siekiant atskirti ir tiksliai suprasti, kas yra savanaudiškos paskatos, Šveicarijos parlamentas nustatė, kad savanaudiškomis paskatomis laikomi tokie atvejai, kai asmuo siekia anksčiau laiko paveldėti turtą ar palengvinti savo finansinę padėtį, atsikratant asmens, kurį turi išlaikyti. Pinigų gavimas kaip atlyginimas nėra laikoma savanaudiška paskata³². Šveicarijoje nėra priimta detalesnių įstatyminių nuostatų, kurios nustatytų galimas padėjimo nusižudyti sąlygas, tačiau egzistuoja nustatytos medicininės – etinės taisyklės, kurių turi būti laikomasi. Remiantis Šveicarijos organizacijų, praktikuojančių padėjimą nusižudyti, tokių kaip „Dignitas“ ar „EXIT“, praktika, galima nustatyti, kad kandidatai turi būti pilnamečiai, veiksnūs, sugebėti patys išgerti mirtinų vaistų dozę ir sirgti nepagydoma liga, kęsti nepakeliamas kančias³³.

Padėti nusižudyti Šveicarijoje gali nebūtinai medicininį išsilavinimą turintys asmenys. Šalyje užsiimti šia veikla leidžiama ir neturint tam tikro išsilavinimo, taigi egzistuoja organizacijos, kurios propaguoja šį institutą. Asmenys, besikreipiantys į šias organizacijas, turi atitikti tam tikras nustatytas sąlygas. Pavyzdžiui, asmenys, norintys gauti iš „Dignitas“ pagalbą nusižudyti, turi tapti šios organizacijos nariais ir sumokėti vienkartinę registracijos mokestį, šiai organizacijai turi būti parašytas laiškas, informuojantis apie asmens ligą, gyvenimą bei pridedami medicininiai dokumentai. Jei gydytojas sutinka, asmeniui išrašomi mirtinų vaistų receptas³⁴.

³¹ Swiss Criminal Code (2023-01-23). [interaktyvus]. <https://legislationline.org/sites/default/files/2023-10/Criminal%20Code%20of%20the%20Swiss%20Confederation.pdf>.

³² LULEY, Silvan (2016). The Swiss model of assisted dying and DIGNITAS' work with the ECHR legal + political + practical aspects and how to implement a sensible system. *DIGNITAS at the World Federation of Right to Die Societies 2016 Conference, Amsterdam* [interaktyvus]. https://www.nvve.nl/files/2214/6556/7647/2016-05-12_WF_AmsterdamLL.pdf.

³³ BARTSCH, Christine, LANDOLT, Karin, RISTIC, Anita, REISCH, Thomas, AJDACIC-GROSS, Vladeta (2019). Assisted Suicide in Switzerland. *Medicine*, 116, 546 [interaktyvus]. https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC6794705/pdf/Dtsch_Arztebl_Int-116_0545.pdf.

³⁴ DIGNITAS (n. d.). Information brochure [interaktyvus]. https://dignitas.ch/?option=com_content&view=article&id=22&lang=en.

Diskusijos dėl pagalbos nusižudyti Šveicarijoje tik intensyvėja. Teigiama, kad ši praktika leidžia žmogui pasirinkti galimybę oriai užbaigti savo gyvenimą, tačiau baiminamasi galimų piktnaudžiavimų, socialinio spaudimo pažeidžiamiausiems asmenims³⁵.

Kita valstybė, įteisinusi padėjimą nusižudyti, yra Jungtinės Amerikos Valstijos. Joje šio instituto reglamentavimas priklauso ne federalinei, o valstijų kompetencijai, taigi valstijoms leidžiama pasirinkti savo poziciją šio instituto atžvilgiu. Šiuo metu padėjimas nusižudyti įteisintas net vienuolikoje valstijų, tokių kaip, Kalifornija, Koloradas, Oregonas, Vašingtonas ir t. t.³⁶ Pirmoji valstija legalizavusi pagalbą nusižudant buvo Oregonas, 1994 m. priėmusi įstatymą *Death with Dignity*³⁷. Ši valstija buvo teigiamas pavyzdys, kuriuo pasekė ir daugiau valstijų, o įstatymas sėkmingai veikia jau daugiau nei 20 metų.

Mokslinėje literatūroje padėjimas nusižudyti yra ganai išsamiai išplėtotas, tačiau iš esmės suprasti šį institutą ir jo problematiką galima tik išanalizavus pasaulinę teismų praktiką. Viena svarbiausių ir didžiausių įtaką turėjusių bylų Europos Žmogaus Teisių Teisme (toliau – EŽTT) buvo byla *Pretty prieš Jungtinę Karalystę*³⁸. D. Pretty 2002 m. kreipėsi į teismą siekdama teisinės garantijos, kad jos vyras, padėjęs jai nusižudyti, nebus nubaustas. Moteris sirgo motoneurono liga, buvo paralyžiuota ir kentėjo nuo nepagydomos ligos, tačiau pati nebegalėjo atimti sau gyvybės. Nors savižudybė šalyje nebuvo nelegali, tačiau pagalba nusižudant, kriminalizuota. Didžiosios Britanijos valdžios institucijos atsisakė suteikti garantijas jos vyrui, teigdamos, kad draudimas yra būtinas siekiant apsaugoti pažeidžiamus asmenis. D. Pretty kreipėsi į EŽTT teigdama, kad tokia valstybės pozicija pažeidžia jos teisę į gyvybę, draudimą kankinti, teisę į privataus gyvenimo gerbimą ir apsisprendimą. EŽTT pasisakė, jog teisę į gyvybę negali būti aiškinama kaip numatanti teisę į mirtį. Valstybės pareiga saugoti gyvybę apima ir veiksmus, kuriais ribojama pagalba nusižudant. Tačiau nepaisant šių sprendimų, EŽTT taip pat pasisakė, kad sprendimas, kaip ir kada baigti savo gyvenimą, patenka į asmens privataus gyvenimo sritį. Tai buvo reikšmingas precedentas, pripažinęs, kad gyvenimo pabaigos pasirinkimas yra asmens autonomijos dalis, tačiau pabrėžta, jog padėjimo nusižudyti klausimas paliekamas kiekvienos valstybės diskrecijai.

³⁵ BRAUER, Susanne, BOLLIGER, Christian, STRUB, Jean-Daniel (2015–05–21). Swiss physicians' attitudes to assisted suicide. *Swiss Medical Weekly* [interaktyvus]. <https://smw.ch/index.php/smw/article/view/2033/2944>.

³⁶ WHITE, Ben (ed.) (2025). *Research Handbook on Voluntary Assisted Dying Law, Regulation and Practice*. Australia: Edward Elgar Publishing. 1.

³⁷ The Oregon Death with Dignity Act (2023) [interaktyvus]. <https://www.oregon.gov/oha/PH/PROVIDERPARTNERRESOURCES/EVALUATIONRESEARCH/DEATHWITHDIGNITYACT/Pages/ors.aspx>.

³⁸ *Pretty prieš Jungtinę Karalystę* [EŽTT], Nr. 2346/02, [2002-04-29]. ECLI:CE:ECHR:2002:0429JUD000234602.

Kita didelę svarbą turėjusi byla, pasiekusi EŽTT buvo byla Haas prieš Šveicariją³⁹. Skirtingai nei prieš tai nagrinėtoje byloje, pareiškėjas nesirgo nepagydoma liga, tačiau jo teigimu, jis turi teisę apsispręsti dėl savo gyvenimo pabaigos. E. Haas sirgo sunkiais psichiniais sutrikimais, vienas iš jų bipolinis afektinis sutrikimas, kuris kėlė psichologines kančias, dėl kurių jis bandė nusižudyti, tačiau nesėkmingai. Siekdamas garbingos gyvenimo pabaigos, norėjo teisėtai įsigyti mirtinų vaistų dozę, tačiau ši suteikiama tik su gydytojo receptu. Kadangi gydytojai nesutiko vaistų išrašyti, E. Haas kreipėsi į EŽTT. Teismas pripažino, kad apsisprendimas nutraukti savo gyvenimą patenka į asmens privataus gyvenimo sritį, tačiau valstybės turi plačią diskreciją nustatyti teisėtos pagalbos nusižudyti sąlygas. Valstybė neprivalo sudaryti sąlygas bet kuriam asmeniui, nevaržomai ir be medicininės išvados ir recepto įsigyti mirtinus vaistus. Teismas aiškiai nustatė, kad valstybė gali nustatyti griežtas procedūrinės ir medicininės sąlygas padėjimo nusižudyti atvejams, o šios sąlygos nepažeidžia asmens apsisprendimo teisės.

Panašų klausimą EŽTT nagrinėjo 2012 m. byloje Koch prieš Vokietiją⁴⁰. U. Koch kreipėsi į Vokietijos institucijas savo sutuoktinės vardu. B. Koch buvo visiškai paralyžuota, siekdama mirti oriai ir be skausmo, ji norėjo įsigyti mirtinų vaistų dozę teisėtai. Vietos institucijos atsisakė suteikti vaistus ir nepriėmė vyro skundų, teigdami, kad jis negali kreiptis moters vardu. Tačiau, B. Koch rado išeitį ir kreipėsi į Šveicarijoje egzistuojančią instituciją „Dignitas“, kurie teikė padėjimo nusižudyti paslaugas. Pareiškėjas skundė Vokietijos veiksmus, teigdamas, kad šios pažeidė asmens teisę į privatų gyvenimą ir autonomiją. EŽTT išaiškino, kad teisė apsispręsti dėl savo mirties įeina į žmogaus autonomiją ir jis gali tai daryti, tačiau valstybės neturi garantuoti, kad bus suteikiama medicininė priemonė sukelianti mirtį. Valstybės gali nuspręsti dėl šio klausimo reglamentavimo, nes padėjimas nusižudyti glaudžiai susijęs su moralės, etikos ir teisės klausimas, kurie kiekvienoje valstybėje skiriasi.

Apibendrinant, galima teigti, kad padėjimas nusižudyti Lietuvoje yra nusikalstama veika, reglamentuojama BK 134 straipsnyje, tačiau per pastarąjį dešimtmetį nebuvo pradėta nė vieno ikiteisminio tyrimo pagal šią normą. Nors eutanazija ir padėjimas nusižudyti dažnai painiojami, tai nėra tapatūs institutai. EŽTT praktikoje pabrėžiama, jog žmogus turi teisę apsispręsti dėl savo gyvenimo, dėl savo mirties ir tai priskiriama prie žmogaus privataus gyvenimo gerbimo, jo autonomijos. Visgi, valstybės neprivalo įteisinti padėjimo nusižudyti, nes šio instituto reglamentavimas yra glaudžiai susijęs su nacionalinėmis valstybės moralės bei etikos normomis.

³⁹ Haas prieš Šveicariją [EŽTT], Nr. 31322/07, [2011-01-20]. ECLI:CE:ECHR:2009:0430JUD001344404.

⁴⁰ Koch prieš Vokietiją [EŽTT], Nr. 497/09, [2012-07-19]. ECLI:CE:ECHR:2012:0719JUD000049709.

Teisės į gyvybę ir teisės į orią mirtį sankirta

Gyvybė tai aukščiausia vertybė, o žmogaus teisė į gyvybę gali būti laikoma viena svarbiausių ir pagrindinių žmogaus teisių. Kitų teisių įgyvendinimas taip pat priklauso nuo to, kaip bus užtikrinta žmogaus teisė į gyvybę⁴¹. Žmogaus teisė į gyvybę užtikrina plati teisinių priemonių sistema, įtvirtinta ir pačioje Konstitucijoje, ir daugelyje kitų įstatymų. Teisinis reguliavimas kartu su moralės, religijų ir kitomis socialinėmis normomis pirmiausia skirtas žmogaus teisei į gyvybę saugoti.

BK įtvirtinta atsakomybė už bet kokius neteisėtus veiksmus, nukreiptus prieš žmogaus gyvybę. Sistemškai vertinant galima įžvelgti, kad gyvybės apsauga ir žmogaus orumas yra tarpusavyje susiję. Žmogaus teisė į gyvybę nebūtinai reiškia vien tik egzistencinę apsaugą, bet ir teisę gyventi taip, kad nebūtų pažeidžiamas jo orumas, patiriamos kančios ar žeminimas. Konstitucinis Teismas nurodo, jog žmogaus orumas, teisė į gyvybę ir teisė į kuo geresnę sveikatą yra taip glaudžiai susiję, kad, iš vienos pusės, neužtikrinus deramos sveikatos apsaugos, žmogaus teisės į gyvybę ir jo orumo apsauga taip pat nebūtų visavertė; iš kitos pusės, teisė į gyvybės išsaugojimą ir gelbėjimą, kai jai kyla pavojus, yra neatsiejama, pamatinė prigimtinės žmogaus teisės į kuo geresnę sveikatą dalis⁴².

Svarbu pabrėžti, kad teisė į gyvybę apima du pagrindinius aspektus: tai asmens teisė pasirinkti gyventi ir teisė oriai gyventi. JAV teisės filosofas R. Dworkin teigia, kad ne visada teisė gyventi reiškia pareigą gyventi⁴³. Ši pozicija grindžiama prielaida, kad kiekvienas asmuo turi teisę spręsti esminius savo gyvenimo klausimus, įskaitant ir sprendimus dėl gyvenimo pabaigos. Žmogus sprendžia ar vartoti skausmą malšinančius, mirtį pagreitinančius opijaus preparatus ar atsisakyti gydymo, savarankiškai ar padedamas mediko nutraukti savo gyvybę (savižudybė arba asistuojamoji savižudybė). Kiekvienas turi turėti teisę pasirinkti bet kurį gyvenimo pabaigos variantą, net jei tai – eutanazija⁴⁴.

Nors žmogaus teisė oriai gyventi yra plačiai pripažįstama, kyla klausimas, ar ši teisė apsiriboja vien gyvenimu, ar ji taip pat apima teisę į orią mirtį. Deja, tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygmeniu ši teisė tiesiogiai nėra įtvirtinta. Tačiau ją galima interpretuoti kaip teisę, kylančią iš žmogaus orumo apsaugos principo. Konstitucijoje yra įtvirtinta valstybės pareiga užtikrinti žmogaus orumo apsaugą ir gynimą⁴⁵. Kons-

⁴¹ BERIOZOVAS, Olegas, PERKUMIENĖ, Dalia, TAMOŠAUSKIENĖ, Deimantė (2023). Euthanasia. A human right to choose or a crime? *Studia z sieci Prawnoustrojowych. Miscellanea*, XIII, 198 [interaktyvus]. <https://kpsw.edu.pl/pobierz/MISCELLANEA%2013-Deimante.pdf>.

⁴² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. gegužės 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 52–2604.

⁴³ DWORKIN, Ronald (1977). *Taking Rights Seriously*. United States: Harvard University Press, 198.

⁴⁴ ČEKANAUSKAITĖ, Asta (2000). Mirtis ir gyvybės nutraukimo problemos modernioje visuomenėje. *Problemos*, 57, 74 [interaktyvus]. <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:59569815/datastreams/MAIN/content>.

⁴⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucija. Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendumu. *Valstybės žinios*, 1992, 33–1014.

titucinis Teismas, aiškindamas Konstitucijos 21 straipsnį, yra konstatavęs: orumas – neatimama žmogaus, kaip didžiausios socialinės vertybės, savybė; kiekvienas visuomenės narys turi prigimtinių orumą⁴⁶. Asmens patiriamos sunkios fizinės kančios dėl nepagydomos ligos nėra suderinamos su šios teisės turiniu. Besąlygiškas bandymas pratęsti gyvybę, nepaisant asmens patiriamo fizinio ir dvasinio skausmo yra tam tikras kankinimas. Tokiais atvejais mirtis nebūtinai turi būti suvokiama kaip neigiamas reiškinys ar neganda, kurios būtina visais atvejais vengti. Vis dėlto, ši pozicija dažnai kertasi su religiniu požiūriu.

Krikščioniškoje doktrinoje, teigiama, jog žmogus yra Dievo kūrinys ir tik jo valioje yra žmogaus gyvenimas ir mirtis⁴⁷. Nužudyti žmogų reiškia sutrikdyti dieviškąją tvarką ir pasaulio harmoniją. Krikščionybėje taip pat akcentuojama pasyvi laikysena mirties akivaizdoje, pabrėžiant, kad žmogus neturi teisės savavališkai nutraukti gyvybės. Vienoje iš vykusių Lietuvos vyskupų konferencijoje paminėta, kad net tada, kai eutanazija nėra motyvuota savanaudiško atsisakymo vargti, rūpinantis kenčiančiuoju, ji vis tiek turi būti vadinama klaidingu gailesčiu⁴⁸. Vadinasi egzistuoja galimybė tinkamai suregulamentuoti eutanazijos procedūrą, kuri neprieštarautų religiniam požiūriui ir nebūtų klaidingas gailestis. Jei eutanazija būtų taikoma tik tais atvejais, kai mirties procesas jau yra natūraliai prasidėjęs ir mediciniškai nebegrįžtamas, jos tikslas galėtų būti ne gyvybės atėmimas, o kančios palengvinimas ir žmogaus orios mirties užtikrinimas.

Be religinių įsitikinimų, moraliniai argumentai taip pat neretai pateikiami kaip vieni pagrindinių prieštaračių eutanazijos legalizavimui. Lordo P. A. Devlino teigimu, baudžiamoji teisė labai aiškiai įtvirtina moralinę poziciją⁴⁹. Tam tikros veikos, pavyzdžiui, abortas, eutanazija, gali būti atliekamos privačiai, nepažeidžiant kitų žmonių interesų. Tačiau baudžiamoji teisė šias veikas kriminalizuoja, nes baudžiamoji teisė turi įtvirtinti moralinį veikos vertinimą, būtiną, kad visuomenė normaliai funkcionuotų. Visgi gyvenimas, visuomeniniai santykiai nuolat kinta, yra dinamiški. Tad baudžiamosios teisės institutai, kategorijos turi būti aiškinami atsižvelgiant į pagrindinį valstybės vertybinį dokumentą – Konstituciją⁵⁰.

⁴⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas. *Valstybės žinios*, 46–2219.

⁴⁷ ČEKANAUSKAITĖ, Asta (2000). Mirtis ir gyvybės nutraukimo problemos modernioje visuomenėje. *Problemos*, 57, 67 [interaktyvus]. <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:59569815/datastreams/MAIN/content>.

⁴⁸ Lietuvos Vyskupų laiškas Gyvybės dienai (2005–04–21) [interaktyvus]. <https://lvk.lcn.lt/naujienos/>, 62.

⁴⁹ LIESIS, Mantas. (2008). Hipokrato priesaika ir eutanazijos bei padėjimo nusižudyti kriminalizavimas: baudžiamosios teisės ir moralės santykio problemos. *Teisė* 66(1), 51 [interaktyvus]. <https://www.zurnalai.vu.lt/teise/en/article/view/372/313>.

⁵⁰ LIESIS, Mantas. (2008). Hipokrato priesaika ir eutanazijos bei padėjimo nusižudyti kriminalizavimas: baudžiamosios teisės ir moralės santykio problemos. *Teisė* 66(1), 51 [interaktyvus]. <https://www.zurnalai.vu.lt/teise/en/article/view/372/313>.

Apibendrinant galima teigti, kad eutanazijos, kaip teisės į orią mirtį, įgyvendinimas gali būti suderinamas su teise į gyvybę. Šios teisės viena kitos neneigia, priešingai, viena kita tarpusavyje papildo, kadangi abi kyla iš to paties konstitucinio pamato – žmogaus orumo apsaugos. Teisė į gyvybę siekiama užtikrinti, kad joks asmuo nebūtų priverstas mirti prieš savo valią, o teisė į orią mirtį, kad joks asmuo nebūtų priverstas kankintis prieš savo valią. Žmogaus gyvenimas laikytinas oriu, kai jis nėra priverstas patirti žeminančio elgesio, prarasti pagrindinių laisvių ar būti priklausomas nuo kitų valios. Tuo tarpu, eutanazija tai vienas iš sprendimų, leidžiančių asmeniui pačiam nuspręsti apie savo gyvenimo pabaigą, išlaikant savarankiškumą ir orumą. Taip šis institutas suderina dvi pagrindines žmogaus teises: teisę į gyvybę ir teisę į orią mirtį.

Išvados

Tarptautinė praktika rodo, kad aiškiai apibrėžtos sąlygos ir griežta kontrolė leidžia užtikrinti tiek paciento autonomiją, tiek apsaugą nuo piktnaudžiavimo eutanazija. Savanoriška pasyvioji eutanazija yra labiausiai su žmogaus orumo apsauga suderinama forma. Ji teikia prioritetą paciento valiai, neįpareigoja aktyviai nutraukti gyvybės ir gali būti integruota į Lietuvos teisinę sistemą nepažeidžiant medicinos etikos principų.

Padėjimas nusižudyti reglamentuojamas BK 134 straipsnyje, tačiau praktikoje nėra taikomas – per pastaruosius dešimt metų nebuvo pradėtas nei vienas ikiteisminis tyrimas. Eutanazija ir padėjimas nusižudyti nėra tapatūs institutai. Pagrindinis skirtumas yra subjektas – padėjimą nusižudyti gali padaryti bet kas, o eutanaziją vykdo gydytojas, turintis licenciją. EŽTT pabrėžia paciento teisę spręsti apie savo gyvenimo pabaigą, tačiau kartu patvirtina ir valstybės teisę nustatyti ribojimus siekiant apsaugoti pažeidžiamuosius.

Teisė į gyvybę ir teisė į orią mirtį nėra prieštaringos – jos papildo viena kitą žmogaus orumo apsaugos kontekste. Todėl tinkamai įteisinta eutanazija galėtų būti vertinama ne kaip gyvybės atėmimas, o kaip kančios mažinimo ir žmogaus orumo išsaugojimo priemonė.

Šaltinių sąrašas

Norminiai teisės aktai:

Lietuvos Respublikos Konstitucija. Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume. Valstybės žinios, 1992, 33-1014.

Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. 2000 m. rugsėjo 26 d. Nr. VIII–1968. Valstybės žinios, 2000, 89-2741.

Užsienio valstybių:

Dutch law of Termination of life on request and assisted suicide. 2000– 2001, 26 691, no 137 [interaktyvus]. <https://wfrtds.org/dutch-law-on-termination-of-life-on-request-and-assisted-suicide-complete-text>.

Uruguay law on Dignified Death; Euthanasia (2025). No. 20431 [interaktyvus]. <https://www.impo.com.uy/bases/leyes/20431-2025>.

Swiss Criminal Code (2023–01–23) [interaktyvus]. <https://legislationline.org/sites/default/files/2023-10/Criminal%20Code%20of%20the%20Swiss%20Confederation.pdf>.

The criminal code of Canada. R.S.C., 1985, c. C-46 [interaktyvus]. <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-46/FullText.html>.

The Oregon Death with Dignity Act (2023) [interaktyvus]. <https://www.oregon.gov/oha/PH/PROVIDERPARTNERRESOURCES/EVALUATIONRESEARCH/DEATHWITH-DIGNITYACT/Pages/ors.aspx>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija:

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas. Valstybės žinios, 46–2219.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. gegužės 16 d. nutarimas. Valstybės žinios, 52–2604.

Specialioji literatūra:

ANNADURAI Kalaivani, DANASEKARAN Raja, MANI Geetha (2014). Euthanasia: right to die with dignity. *Journal of Family Medicine and Primary Care*, 3(4), 477–478 [interaktyvus]. <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC4311376/>.

BARANSKAITĖ, Agnė, PRAPIESTIS, Jonas (2004). Eutanazija ir baudžiamoji atsakomybė. *Sveikatos mokslai*, 3, 2–6 [interaktyvus]. <https://etalpykla.lituanistika.lt/object/LTLDB001:J.04~2004~1367154549082/J.04~2004~1367154549082.pdf>.

BARTSCH, Christine, LANDOLT, Karin, RISTIC, Anita, REISCH, Thomas, AJDACIC-GROSS, Vladeta (2019). Assisted Suicide in Switzerland. *Medicine*, 116, 545–552 [interaktyvus]. https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC6794705/pdf/Dtsch_Arztebl_Int-116_0545.pdf.

BERIOZOVAS, Olegas, PERKUMIENĖ, Dalia, TAMOŠAUSKIENĖ, Deimantė (2023). Euthanasia. A human right to choose or a crime? *Studia z sieci Prawnoustrojowych. Miscellanea*, XIII, 195–204 [interaktyvus]. <https://kpsw.edu.pl/pobierz/MISCELLANEA%2013-Deimante.pdf>.

BRAUER, Susanne, BOLLIGER, Christian, STRUB, Jean–Daniel (2015). Swiss physicians' attitudes to assisted suicide. *Swiss Medical Weekly* [interaktyvus]. <https://smw.ch/index.php/smw/article/view/2033/2944>.

ČEKANAUSKAITĖ, Asta (2000). Mirtis ir gyvybės nutraukimo problemos modernioje visuomenėje. *Problemos*, 57, 66–75 [interaktyvus]. <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:59569815/datastreams/MAIN/content>.

ČIURLIONIS, Jonas (2021). Herakleitas ir Hipokratas: elementų paradigma. *Problemos*, 100, 50–61 [interaktyvus]. <https://www.journals.vu.lt/problemos/en/article/view/24898/24153>.

DWORKIN, Ronald (1977). *Taking Rights Seriously*. United States: Harvard University Press, 198.

- FATTORI, Massimo (2016). *Prolongatio Vitae and Euthanasia in Francis Bacon*. Iš: GILIONI, Guido, A.T. LANCASTER, James, CORNEANU, Sorana, JALOBANU, Dana (ed.) (2016). *Francis Bacon on Motion and Power*. Springer, 115–132.
- INDLA, Vishal, RADHIKA, MS. (2019). Hippocratic oath: Losing relevance in today's world? *Indian Journal of Psychiatry*, 61, 773–775 [interaktyvus]. https://journals.lww.com/indianjpsychiatry/fulltext/2019/61004/hippocratic_oath_losing_relevance_in_today_s.27.aspx.
- YOUNG, Robert (2024). Voluntary Euthanasia. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* [interaktyvus]. <https://plato.stanford.edu/archives/spr2024/entries/euthanasia/voluntary/#FiveCondOfPropNeceForCandForVoluEuth>.
- LIESIS, Mantas (2008). Eutanazija ir padėjimas nusižudyti: kriminalizavimo ir baudžiamosios atsakomybės problemos. *Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė*. Vilniaus Universitetas. Vilnius.
- LIESIS, Mantas. (2008). Hipokrato priesaika ir eutanazijos bei padėjimo nusižudyti kriminalizavimas: baudžiamosios teisės ir moralės santykio problemos. *Teisė* 66(1), 46- 61 [interaktyvus]. <https://www.zurnalai.vu.lt/teise/en/article/view/372/313>.
- NARBKOVAS, Andrius (2008). Eutanazijos terminų vartojimo bioetikoje bei teisėje problematika Lietuvoje. *Jurisprudencija*, 12 (114), 27-35 [interaktyvus]. [file:///C:/Users/HP/Downloads/%23%23common.file.namingPattern%23%23%20\(27\).pdf](file:///C:/Users/HP/Downloads/%23%23common.file.namingPattern%23%23%20(27).pdf).
- PRAPIESTIS, JONAS (sud.) (2009). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras, II tomas*. Vilnius: Registrų centras.
- REICHSTEIN, Angelika (2015). *The Right to Life– A Duty to Live?: A Comparative Analysis of the Regulation of Active Assisted Dying in England, Germany and under the ECHR*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, filosofija, Nottinghamo universitetas.
- ŠIVICKAITĖ–MOLDARIENĖ, Laura (2024). Teismo eksperto mokslinės-praktinės ir procesinės kompetencijos vertinimo ypatumai ir pasekmės teisingam teismo sprendimui. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė, Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- VAN DER MEER, Cor (1988). Euthanasia: A Definition and Ethical Conditions. *Journal of Palliative Care*, 4, 103-106.
- WHITE, Ben (ed.) (2025). *Research Handbook on Voluntary Assisted Dying Law, Regulation and Practice*. Australia: Edward Elgar Publishing.
- Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika:
- Pretty prieš Jungtinę Karalystę [EŽTT], Nr. 2346/02, [2002–04–29]. ECLI:CE:ECHR:2002:-0429JUD000234602.
- Haas prieš Šveicariją [EŽTT], Nr. 31322/07, [2011–01–20]. ECLI:CE:ECHR:2009:-0430JUD001344404.
- Koch prieš Vokietiją [EŽTT], Nr. 497/09, [2012-07-19]. ECLI:CE:ECHR:2012:-0719JUD000049709.

Užsienio valstybių teismų praktika:

- Kanados Aukščiausiojo teismo 2015 m. vasario 6 d. sprendimas Carter prieš Kanadą, Nr. 35591.

Kiti šaltiniai:

- ČEKANAUSKAITĖ, Asta (2023–08–29). Eutanazija ir savižudybė su pagalba [interaktyvus]. <https://bioetika.lrv.lt/lt/bioetikos-problemos/eutanazija-ir-savizudybe-su-pagalba>.
- DIGNITAS (n. d.). Information Brochure [interaktyvus]. https://dignitas.ch/?option=com_content&view=article&id=22&lang=en.
- GOVERNMENT OF CANADA (2024–02–01). The Government of Canada introduces legislation to delay medical Assistance in Dying expansion by 3 years [interaktyvus]. <https://www.canada.ca/en/health-canada/news/2024/02/the-government-of-canada-introduces-legislation-to-delay-medical-assistance-in-dying-expansion-by-3-years.html>.
- Lietuvos Respublikos eutanazijos įstatymo projektas Nr. XIP–4142 (2012–03–02) [interaktyvus]. seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/TAIS.419180?positionInSearchResults=2&searchModelUUID=a050bffc-a2f4-4e57-bd6b-f2e8984765a7
- Lietuvos Respublikos eutanazijos įstatymo projektas. Nr. XIIP–2071 (2014–08–12) [interaktyvus]. seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/e03fae30220811e4988dd8c7447f8ac5?positionInSearchResults=1&searchModelUUID=42bfc9b-ec84-44aa-8adb-63eb268b0aff.
- Lietuvos Vyskupų laiškas Gyvybės dienai (2005–04–21) [interaktyvus]. <https://lvk.lcn.lt/naujienos/62>.
- LULEY, Silvan (2016). The Swiss model of assisted dying and DIGNITAS' work with the ECHR legal + political + practical aspects and how to implement a sensible system. DIGNITAS at the World Federation of Right to Die Societies 2016 Conference, Amsterdam [interaktyvus]. https://www.nvve.nl/files/2214/6556/7647/2016-05-12_WF_AmsterdamLL.pdf.
- Nusikalstamumo ir ikiteisminių tyrimų statistika (2015 m. duomenys) [interaktyvus]. https://www.ird.lt/lt/reports/view_item_datasourceid=1410&datasource=4377&page=3.
- Nusikalstamumo ir ikiteisminių tyrimų statistika (2016 m. duomenys) [interaktyvus]. https://www.ird.lt/lt/reports/view_item_datasourceid=1528&datasource=4613&page=1.
- Nusikalstamumo ir ikiteisminių tyrimų statistika (2017–11–09) [interaktyvus]. https://www.ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=6454&datasource=16975.
- Nusikalstamumo ir ikiteisminių tyrimų statistika (2018–11–08) [interaktyvus]. https://www.ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=7507&datasource=28787.
- Nusikalstamumo ir ikiteisminių tyrimų statistika (2019–11–08) [interaktyvus]. https://www.ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=8084&datasource=39380.
- Nusikalstamumo ir ikiteisminių tyrimų statistika (2020–11–09) [interaktyvus]. https://www.ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=8789&datasource=52758.
- Nusikalstamumo ir ikiteisminių tyrimų statistika (2021–11–08) [interaktyvus]. https://www.ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=9473&datasource=65250.
- Nusikalstamumo ir ikiteisminių tyrimų statistika (2022–11–08) [interaktyvus]. https://www.ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=9473&datasource=65250.
- Nusikalstamumo ir ikiteisminių tyrimų statistika (2023–11–09) [interaktyvus]. https://www.ird.lt/lt/reports/view_item_datasourceid=10752&datasource=89649.

- Nusikalstamumo ir ikiteisminių tyrimų statistika (2024–11–08) [interaktyvus]. https://www.ird.lt/lt/reports/view_item_datasourceid=11302&datasource=10126.
- Nusikalstamumo ir ikiteisminių tyrimų statistika (2025–11–10) [interaktyvus]. https://www.ird.lt/lt/reports/view_item_datasourceid=11860&datasource=11240.
- REGIONAL EUTHANASIA REVIEW COMMITTEES (2025). Annual Report 2024 [interaktyvus]. <https://www.euthanasiecommissie.nl/site/binaries/site-content/collections/documents/2024/03/24/index/rte-annual-report-2024.pdf>.
- THE GUARDIAN (2025–03–24) [interaktyvus]. <https://www.theguardian.com/society/2025/mar/24/euthanasia-death-increase-netherlands>.
- ŽUKAITĖ, Viltė (2013–03–27). Eutanazija: noras numirti ar pagalbos šauksmas? [interaktyvus]. <https://www.bernardinai.lt/2013-03-27-vilte-zukaite-eutanazija-noras-numirti-ar-pagalbos-sauksmas>.